

POLOZAPOMENUTÉ
EDICE
**Polozapomenuté
války**
VÁLKY

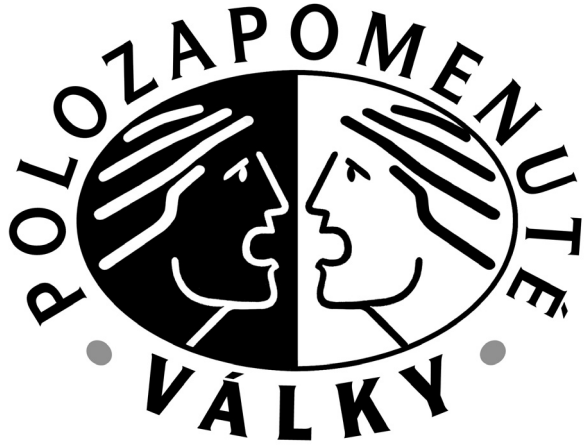

POLOZAPOMENUTĚ
VÁLKY

EDICE

MARTIN NOVÁK

Džihád proti Kremlu

SOVĚTSKÁ VÁLKA
V AFGHÁNISTÁNU
A ZROD AL-KÁIDY

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

MĚSTO
LETOHRAD
MĚSTO LITERATURY FAKTU

Copyright © Martin Novák, 2008

Cover © Karel Kárász, 2008

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2008

ISBN 978-80-87027-63-9

OBSAH

Úvodem	9
I. Zdivočelá země	15
II. Vánoční invaze	57
III. Válka s duchy	101
IV. Hnisající rána	135
V. Diktatura studentů	171
Závěrem	217
Chronologie	230
Chronologický přehled vládců zemí, které hrály roli v afghánském konfliktu	241
Použité prameny	244

Konce války se dočkali jen mrtví.

Citát umístěný na zdi Britského vojenského muzea
v Londýně a připisovaný Platónovi

Úvodem

11. září 2001 šokovalo svět devatenáct mužů z Blízkého východu. Záběry unesených boeingů narážejících do věží Světového obchodního centra v New Yorku a do budovy Pentagonu ve Washingtonu vypadaly v prvních hodinách neuvěřitelně. Jako z katastrofického filmu nebo sci-fi snímku o invazi mimozemšťanů.

Atentátníci, ani ti, kteří je řídili, ovšem mimozemšťany nebyli. Ještě v době, kdy se většina lidstva probírala ze šoku z toho, co viděla a z ruin newyorských dvojčat ještě stále stoupal dým, se už objevily první zprávy o tom, kdo asi a proč tak nepředstavitelný čin spáchal.

Všech devatenáct únosců-sebevrahů pocházelo z Blízkého východu. Patnáct ze Saúdské Arábie, dva ze Spojených arabských emirátů a po jednom z Egypta a Libanonu. Všichni prošli výcvikem v táborech umístěných v zemi, kde už několik let žil i jejich vůdce Usáma bin Ládín. V Afghánistánu.

V jedné z nejchudších a nejzaostalejších zemí světa se dostalo k moci hnutí fanatických muslimských bojovníků zvané Taliban a Usáma se stal jejich hostem. I se svojí vlastní mezinárodní sítí, která si říká Al-Káida.

Afghánistán se tak znovu dostal do popředí zájmu celého světa a udržel se tam několik dalších měsíců, protože už v říjnu zahájily Spojené státy americké cosi jako odvetný úder. Válku vedenou s cílem vypudit ze země Al-Káidu, zajmout nebo zabít její šéfy, svrhnout Taliban a dosadit k moci Afghánce, kteří zajistí, aby se jejich republika znovu nestala útočištěm teroristů.

Válka – další v dlouhé řadě těch, které Afghánistán zažil – trvá dodnes. V době, kdy píší tyto řádky (na jaře roku 2008) se Usáma bin Ládín a další předáci Al-Káidy skrývají kdesi na afghánsko-pákistánském pomezí, ozbrojenci Talibanu stále kladou odpor více než třiceti tisícům vojáků mezinárodní koalice v čele s NATO, výbuchy bomb v automobilech a na tělech sebevražděných atentátníků jsou denní realitou a nová afghánská vláda s mezinárodní pomocí těžce bojuje o zachování stability a pořádku v zemi.

Odkud se Taliban a Al-Káida vzaly? A proč právě v Afghánistánu? I o tom je tato kniha. Zabývá se nikoliv tím, co bylo po 11. září, ale spíše tím, co se stalo před ním a co k němu dláždilo cestu. A tím, proč se právě Afghánistán stal zemí, z níž byly teroristické útoky (a dodnes trvající krvavá kampaň) Al-Káidy organizovány.

Současné válce totiž předcházela válka jiná. V roce 1979 do Afghánistánu nevstoupily jednotky USA nebo Severoatlantické aliance, aby skoncovaly s teroristy, ale armáda Sovětského svazu, aby podpořila tehdejší slabé komunistické vedení země. Původně mělo jít o časově a početně omezený výsadek, který jen pomůže afghánské armádě postavit se na nohy. Nakonec však supervelmoc uvízla v afghánských horách, údolích a pouštích přes devět let a nasadila tam postupně více než půl milionu svých vojáků.

Zahynulo přes patnáct tisíc Sovětů, přičemž další stovky osob jsou dodnes vedeny jako nezvěstné. Mrtvé Afghánce už nikdo přesně nespočítá, hrubý odhad činí jeden a půl milionu obětí. V zemi, kde v době sovětské invaze žilo sedmnáct milionů lidí.

Právě sovětská okupace Afghánistánu zažehla v celém islámském světě do té doby nevídaný plamen odhodlání a touhy povstat se zbraní v ruce na obranu víry. Pod praporem džihádu se začali sjíždět do sousedního Pákistánu dobrovolníci z celého světa, ochotní trpět a zemřít v boji proti nevěřícím agresorům.

Nástup bojovného a nepřátelského islámského fundamentalismu podnítila v rozhodující míře sovětská invaze do Afghánistánu. A prvo počátky Al-Káidy je třeba hledat také zde, protože bin Ládín začal formovat svoji organizaci právě v osmdesátých letech. V odboji proti sovětské armádě a vládnoucímu promoskevskému režimu v Kábulu.

Válečné dobrodružství mělo i další dopady. Výrazně přispělo k rozkladu Sovětského svazu, neboť jej oslabilo ekonomicky a afghánský neúspěch se stal viditelným symbolem všeobecného marasmu, který v „první zemi dělníků a rolníků“ panoval. Úpadek SSSR a moci tamní Komunistické strany Sovětského svazu znamenal také pokles vlivu Moskvy na své východoevropské satelity. Revoluční rok 1989 tak znamenal konec východního bloku a komunistických režimů od východního Berlína přes Prahu až po Bukurešť.

Pro nás je zajímavé, že Československo je s tak vzdálenou a odlišnou zemí, jako je Afghánistán, navždy spojeno jedním poutem. Oba tyto státy se staly obětí sovětské agrese. Ovšem velmi odlišnými. V Československu okupační armáda mnoho práce neměla, v Afghánistánu prošla peklem.

Invaze v roce 1968 se odehrála uvnitř komunistického bloku, v hranicích Varšavské smlouvy a v době rýsuujícího se uvolnění v americko-

-sovětských vztazích. Proto Praha nemohla čekat žádnou pomoc od USA ani ze západní Evropy, ostatně ani o žádnou nežádala. Invaze do Afghánistánu o jedenáct let později znamenala pokus o rozšíření sovětské sféry vlivu o důležitou strategickou zemi, která se nachází na rozhraní dvou důležitých regionů: Blízkého východu a jižní Asie (představované především Pákistánem a Indií).

Proto afghánský odboj mohl počítat s finanční a vojenskou pomocí Spojených států, Velké Británie a dalších zemí, které děsil vítězný postup sovětských zbraní v Asii. Západní pomoc motivovaná strachem z komunismu a pomoc islámského světa vyvolaná potřebou bránit víru ukuly pro Sověty v Afghánistánu nepřítele, kterého nedokázali zdolat.

Ale byla to divná válka, protože vlastně neměla vítězů. Jen málokterý Afghánec se totiž mohl cítit vítězem. Po odchodu Sovětů se afghánský komunistický režim do jisté míry zreformoval a udržel u moci ještě tři roky. Pak ale nenásledovalo žádné období obnovy a míru, ale naopak mimořádně ničivá a surová občanská válka. Ta stála životy další desetitisíce civilistů a dokončila započatou devastaci země. Z ruin povstalo hnutí Taliban, které nahradilo komunistickou diktaturu teokratickou despotií. A v podstatě dalo zemi k dispozici Usámovi bin Ládínovi a Al-Káidě, což nás znovu přivádí k 11. září a později k dalším útokům po celém světě.

Ani Spojené státy a Západ nebyly vítězem, přestože si zpočátku myslely opak. Teroristický útok 11. září a další atentáty vzešly od části těch, které právě USA svými penězi a zbraněmi v konfliktu podporovaly. Rdousily komunistického nepřítele, ale zároveň tím pomáhaly nepříteli jinému, který pak jim samotným skočil po krku. A to nejen spojenectvím s mudžáhidy v osmdesátých letech, ale i později tichým souhlasem s rozmachem Talibanu v první polovině let devadesátých.

„Historie ukazuje, že zbraně dodávané do nestabilních států a oblastí si podivuhodně najdou cestu zpět a kousnou původního prodejce do zadku,“ tvrdí celkem výstižně dlouholetý protiteroristický agent CIA Robert Baer ve své knize mapující politiku USA vůči muslimským státům.

Sovětská válka v Afghánistánu tedy přispěla ke konci jedné epochy (zániku SSSR a komunismu v celé východní Evropě) a zároveň stála na počátku epochy nové (růstu Al-Káidy a globálního terorismu reprezentovaného hlavně sebevražednými atentáčníky). Těžko bychom tedy ve druhé polovině dvacátého století hledali válku, která svět tolik ovlivnila.

Přesto o ní u nás mnoho nevíme. V době, kdy se odehrávala, tedy v osmdesátých letech minulého století, o ní média v komunistickém Československu informovala zkresleně a deformovaně. Po roce 1989 nebyl Afghánistán dlouho prioritou, a když se na něj později kvůli Talibanu a Al-Káidě znovu zaměřila pozornost, byla sovětská okupace už příliš vzdálenou minulostí.

Jako novinář zaměřený z velké části na islámský svět jsem ale při svých reportážních cestách na tuto válku pořád „narážel“. A to nejen v samotném Afghánistánu, ale i v Islámábádu, Rijádu, Teheránu, Londýně, Moskvě, Minsku, Alžíru, Káhiře, Bejrútu, Manile, na Bali a jinde. Mnoho současných událostí mělo kořeny v této válce a v době, kterou formovala.

Toto je její příběh.

I. Zdivočelá země

Cestovat po Afghánistánu znamená vracet se zpět do minulosti. Možná až o několik století. Při cestě z jednoho místa do druhého se vzdálenost nesmí počítat v kilometrech, ale v hodinách. Třeba vzdálenost dvou stovek kilometrů neznamená, že cesta potrvá tři nebo čtyři hodiny. Spíše devět, deset. Jen několik hlavních tahů má asfaltový povrch, jinde se musí po hlíně či kamenech. V odolném automobilu a rychlostí tak třicet kilometrů za hodinu.

Na cestu z Kábulu západním směrem, do těžko přístupného hornatého vnitrozemí Afghánistánu, jsem vyrazil časně ráno. Už ve čtyři. Po hodině končí asfalt. Začíná drsná a divoká romantika afghánského vnitrozemí. A jízda po kamenité vozovce. Zhruba po takové, které bývaly v Evropě ve středověku, ještě před érou automobilů. Občas je nutné se přebrodit potokem nebo řekou.

Středověk připomíná i to, co je kolem cesty. Žádná elektřina, moderní stroje, zděné stavby či tašky na střechách. Jen hliněné domky s dřevěnými dveřmi a malými okny rozesté v horských úbočích. Na polích žádné traktory nebo kombajny, ale muž vedoucí vola zapřaženého za klasický pluh. Benzinové pumpy reprezentují staré, ušmudlané stojany, jakoby zapomenuté z dob samotných počátků automobilismu. Jednou za dlouhý čas projede automobil či motocykl, spíše je třeba dávat pozor na pochoduující oslíky a koně.

Restaurant je hliněnou budkou, kde se sedí na koberci. Číšník nabídne afghánskou chlebovou placku, rýži a maso, od kterého je už po prvním pohledu lepší držet se co nejdále. A všude kolem pustá hornatá krajina, kamení, písek. Když svítí slunce, tak prach. Když prší, tak bahno. V údolích poblíž skromných stavení malá pole.

A jet v noci touto krajinou znamená vidět hvězdy tak jako málokde na světě. Noci bývají v Afghánistánu mimořádně temné. Bez pouličního osvětlení, továren, znečištění. Ve vesnicích a v obchodech při silnici svítí jen baterky či petrolejky. K nejbližší elektrině, tekoucí vodě či pevnému telefonu to je dodnes na mnoha místech Afghánistánu několik hodin cesty. I v centru Kábulu lze spatřit, jak pekaři v pekárně pečou chléb postaru na otevřeném ohni, ženy chodí stejně jako před staletími v burkách, oděvech zakrývajících celou postavu a nechávajících pouze mřížku v úrovni očí, aby alespoň viděly na cestu. Kanalizaci tvoří často jen otevřené stoky, topí se dřevem.

Středním Afghánistánem ve směru k Šibárskému průsmyku ve výšce tři tisíce metrů jsem projížděl v roce 2005, ale datum vlastně není důležité, protože s výjimkou větších měst a některých pohraničních oblastí se v této zemi za poslední desetiletí přes opakovanou výměnu různých politických režimů zase tak mnoho nezměnilo. A někde možná ani za staletí.

Cesta vedoucí z Kábulu do centrálních oblastí země

Afghánistán se modernizace a vlivy okolního světa dlouho vyhýbaly. Zůstával divoký, izolovaný, chudý a zaostalý. Dodnes je to jedna z mála zemí, kde není ani kilometr železnice. Průmysl je minimální, negramotnost se odhaduje na více než dvě třetiny obyvatel, úmrtnost kojenců i matek po porodu patří k nejvyšším na světě. Délka silnic je v průměru jen tři kilometry na sto kilometrů čtverečních.

Jedno afghánské přísloví praví, že stvořit tento stát vlastně Bůh původně ani neměl v úmyslu. Ale když dodělal svět, zbylo mu hodně kamenní, prachu, mnoho dalšího nepotřebného materiálu a různé části, které nepasovaly k sobě navzájem ani k žádné jiné zemi, včetně lidí a národů. Všechno to shrnul na jednu hromadu, vzal do dlaní a mrštíł tím

na Zemi. Tak vznikl Afghánistán. Jeho pohnuté dějiny i jeho obyvatelé svědčí o tom, že pokud svět skutečně stvořil Bůh, tak je toto přísloví možná pravdivé.

MEZI PERSIÍ A INDIÍ

Afghánci jsou chudí, ale hrdí. Na svoji minulost. Na to, jak hájili svobodu proti všem okupantům. Na svoji víru, která do této hornaté země přišla z rovinaté pouštní Arábie a málokde nalezla tolik zapálených duší jako tady.

Afghánistán je v mnoha ohledech směsicí. Geograficky: na severu jsou v zimě tuhé mrazy, přívaly sněhu i ledu a nesjízdné cesty. Na jihu

Afghánistán a okolí

jsou v létě pětačtyřicetistupňová vedra. Kulturně: má něco z Persie, Indie i turecky hovořících národů Střední Asie, jejichž území se zkráceně říká Turkestán.

Jako stát v pravém slova smyslu – tedy společenství s vlastním panovníkem – vznikl Afghánistán až v roce 1747. Mladý válečník Ahmad Šáh Durrání využil momentálního oslabení jak Persie, tak mughalské říše v Indii. Podařilo se mu získat na svoji stranu nejdůležitější pašúnské kmeny a stal se vládcem nového státu s hlavním městem Kandahárem.

Tento stát se několikrát rozšířil na úkor Persie a Indie, několikrát se naopak zmenšil, několikrát téměř rozpadl. Musel hájit nezávislost ve válkách. Z toho dvakrát v devatenáctém století s Velkou Británií, která sem chtěla rozšířit své panství z Indie. Ze severu se po dobytí Střední Asie a porobení Kazachů, Uzbeků či Turkmenů tlačilo carské Rusko, jež ovšem nikdy nezašlo tak daleko jako později jeho nástupce Sovětský svaz v osudovém roce 1979.

Tlakům byla země vystavována nejen zvenčí, ale také zevnitř. Pestrá národnostní mozaika je jejím bohatstvím, ale i prokletím. Vedla k řadě občanských válek a bránila skutečnému sjednocení, které ani dnes není úplné. I přes existenci společné vlády a společného panovníka nebyla země nikdy v minulosti plně centralizovaná a mocensky pyramidálně uspořádaná „odshora dolů“, jak je v téměř celém světě zvykem. Bránily tomu jednak národnostní a jazykové rozdíly, jednak geografická podoba Afghánistánu.

FEDERACE

MĚST A VESNIC

Vesnice a celé oblasti byly v horách a údolích či na jihu země v úrodných nížinách i na poušti izolovány od okolního světa, řada kmenů a komunit si žila jen pro sebe, bez interakce s okolím. Komunikační problémy bránily rozvoji obchodu a ekonomickému sjednocení země. Jednotlivá údolí, vesnice či seskupení vesnic a kmenová území byla v zásobování jídlem a pitím i řešení většiny vlastních problémů soběstačná. Vláda v Kábulu do jejich života nezasahovala víc, než potřebovala. Až do roku 1979 žily čtyři pětiny obyvatel roztroušeny po venkově, jen pětina ve městech.

Základní identifikace většiny Afghánců probíhá na bázi příslušnosti k rodovému klanu a ke kmenu. Na základě místa narození a života. Jen v menší míře na základě etnika či státní příslušnosti k Afghánistánu.

Rozhodující moc hlavně na venkově měli kmenoví předáci a muslimští duchovní, nikoliv centrální vláda nebo armáda. Do stádia moderního, organizovaného a centralizovaného státu Afghánistán vlastně nikdy nedospěl do té doby, než se o to pokusil nejprve v sedmdesátých letech minulého století Sověty podporovaný komunistický režim a později v devadesátých letech Taliban.

Afghánistán tak byl spíše volnou konfederací jednotlivých regionů, údolí, měst i vesnic, spojených společným panovníkem, společnou měnou, armádou a existencí takzvané Velké džirgy (parlamentu). Ta byla tradičně místem výměny názorů kmenových, náboženských a regionálních vůdců ze všech částí Afghánistánu, ačkoliv měla spíše jen poradní slovo. V šedesátých letech minulého století král dvakrát povolil relativně svobodné volby, ale každý mohl kandidovat jen sám za sebe, nikoliv za žádné strany nebo hnutí.

ETNICKÉ ROZDĚLENÍ AFGHÁNISTÁNU

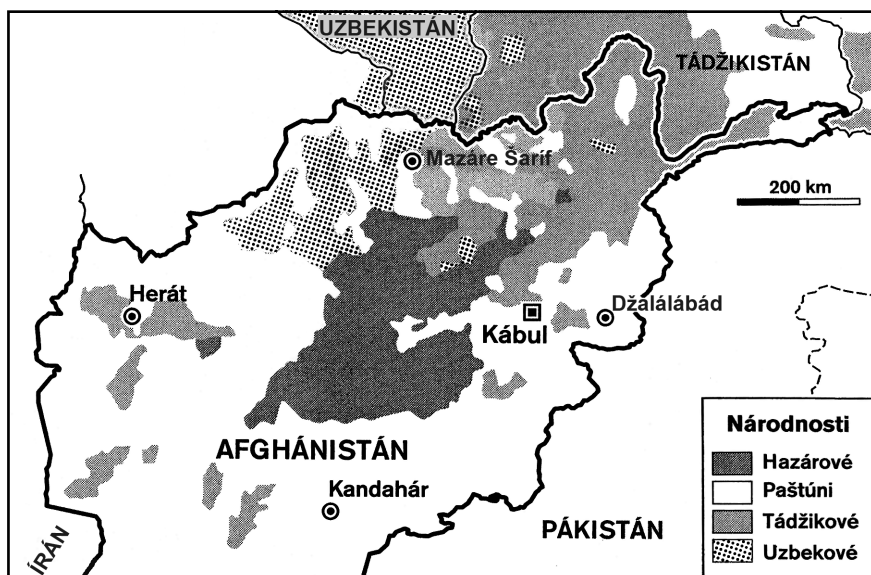
Oficiálně žijí v zemi lidé osmi národností, ale větší vliv mají jen čtyři.

Tradičními vládci Afghánistánu jsou Paštúni. Z nich se rekrutovala většina králů, prezidentů a premiérů v dějinách země. Hovoří vlastním jazykem paštó, žijí hlavně na jihu a východě země. Svůj původ odvozují od jednoho z druhů muslimského proroka Mohameda a jsou pyšní na to, že jako jedni z prvních po Arabech přijali islám. Lingvisté a etnografové ovšem tvrdí, že Paštúni jsou původně indoevropským národem, který do sebe postupně „integroval“ příslušníky jiných etnik.

Paštúni sami sebe považují za rodilé válečníky, i malí chlapi umějí dobře zacházet se zbraní. Jsou velmi konzervativní a lpí na tradicích. Přežívá u nich silný pocit příslušnosti ke kmenům a kromě islámu je pro ně posvátný i tradiční kodex hodnot a chování, známý jako paštúnvalí. Ten stanovuje například zásady krevní msty, cti a pohostinnosti. Jedním ze základních pilířů života Paštúnů je nedotknutelnost cti žen a obrana půdy. Obojí hrálo důležitou roli při mobilizaci proti komunistickému režimu a poté i proti sovětské invazi. Ochrana rodiny je pro Afghánce

vůbec prvořadá. Kolem domů a vil stojí obvykle velmi vysoké zdi, za které není možné nahlédnout.

Paštúni žijí i na druhé straně afghánsko-pákistánské hranice. Rozdělena je takzvaná Durandova linie, pojmenovaná po tajemníkovi ministra zahraničí Britské Indie Mortimeru Durandovi. Ten vytyčil hranici mezi Afghánistánem a tehdejší Britskou Indií v roce 1893. Když se Indie ovládaná Brity v roce 1947 rozpadla a v její západní části vznikl Pákistán, Durandova linie se automaticky stala hranicí mezi Afghánistánem a Pákistánem. Velká část Paštúnů to však dodnes vnímá jako křivdu.

Etnické rozdělení Afghánistánu

TÁDŽIKOVÉ A UZBEKOVÉ: LIDÉ Z OBOU STRAN HRANICE

Druhou početnou národností jsou Tádžikové. Žijí v Kábulu, na západě a na severu Afghánistánu. Jejich jazykem je afghánská podoba perštiny, známá pod názvem darí. Narozdíl od Paštúnů do jisté míry opustili

kmenové uspořádání. Prosazovali a prosazují se jako zdatní obchodníci a příslušníci vzdělaných elit ve větších městech. Patří ke stejnému etniku jako obyvatelé nezávislého postsovětského Tádžikistánu, který leží na sever od afghánských hranic.

V severozápadním cípu země žijí Uzbekové. Národ tureckého původu hovořící jazykem příbuzným turečtině. Jsou známí jako méně bigotní muslimové než Paštúni, ale jako tvrdí a nemilosrdní bojovníci, kteří uvnitř Afghánistánu vždy hájili svoji autonomii a odlišnost. Patří ke stejnému národu jako Uzbekové z Uzbekistánu, který podobně jako Tádžikistán vznikl coby samostatná země po rozpadu Sovětského svazu.

SÉMĚ ČINGISCHÁNA

Jedním z nejzáhadnějších a dodnes málo známých afghánských národů jsou Hazárové. Žijí v neúrodném a drsném prostředí pohoří Hindúkuš v centrální části Afghánistánu. V nejchudší oblasti už tak velmi chudé země.

Mají výrazně mongolské rysy, čímž se na první pohled liší od většiny ostatních Afghánců. Jedna z teorií říká, že jde o potomky vojáků Čingischána, kteří se při tažení mongolských vojsk ve třináctém století smísili

Hlavní ulice Bamjānu. Metropole stejnojmenné provincie v centrální oblasti Afghánistánu, kterou se Sovětům nikdy nepodařilo ovládnout

s místním obyvatelstvem, zůstali zde, a položili tak základy tohoto unikátního etnika. Čingischánovi dobyvatelé tedy za sebou zanechali přece jen něco více než jen vypálená města a statisíce mrtvol.

Hazárové hovoří zvláštním dialektem zvaným hazaradži, který se skládá přibližně z osmdesáti procent z jazyka darí a po deseti procentech z mongolštiny a turečtiny. Tradičně stáli na nejnižším stupínku afghánského sociálního žebříčku. Hlad a bída je z hor vyháněly do měst, kde ale vykonávali nejtěžší a nejneoblíbenější manuální práce. Často byli pronásledováni nejen kvůli svému původu a odlišnosti, ale také víře. Hazárové jsou jedinou větší skupinou, která v Afghánistánu vyznává šíitský islám.

ROZDĚLENÝ ISLÁM

Druhé nejrozšířenější náboženství současného světa se rozdělilo krátce po smrti proroka Mohameda v roce 632 na sunnitskou a šíitskou část kvůli sporům o vedení muslimů. Šíité trvali na tom, že vůdcem musí být rodinný příslušník proroka, jmenovitě jeho zeť a bratranec Alí.

Sunnité se domnívají, že v čele může stát kdokoliv, kdo je správným a příkladným muslimem. Spor vyústil ve vraždu Alího v roce 661 a v bitvu u Karbalá na území dnešního Iráku devatenáct let poté. Šíité byli poraženi a Alího syn Husajn zabit.

Konflikt se v různých podobách táhne do dnešních dnů a v řadě zemí přetrvává mezi sunnity a šíity napětí a násilí, například v Iráku nebo Pákistánu. Zatímco vášně mezi katolíky a protestanty v domě západního křesťanstva už odvál čas, obydlí islámu sektářské spory ještě neopustily – a to ani v Afghánistánu. Šíité byli diskriminováni a pronásledováni v devadesátých letech minulého století, v době vlády Talibanu.

Devadesát procent z celkového počtu více než miliardy muslimů jsou sunnité. Šíité převládají v Íránu, Iráku, Ázerbájdžánu a na ostrově Bahrajn, početné zastoupení mají také v Libanonu a Jemenu.

SOUČASNÍK HITLERA

V čele afghánského státu stáli téměř výhradně Paštúnové, k nimž patřil i král Záhír Šáh. Nastoupil na trůn v pouhých devatenácti letech ve

stejně době, kdy se v Německu ujal moci Adolf Hitler. V roce 1933. Elegán s pečlivě zastřiženým knírem a vysokým čelem byl pověstný tím, že více než cokoliv jiného miloval cesty do Evropy. Dopřával si pobytů v luxusních letoviscích, rád se projížděl rychlými automobily, přitahovala ho kasina.

Na začátku sedmdesátých let se ale před monarchou, do té doby vládnoucím vcelku poklidně a bez velkých otřesů, začaly vršit problémy. Zemi ochromilo velké sucho, protože v pohoří Hindúkuš napadlo v zimě méně sněhu než obvykle. Venkov postihla neúroda a hladomor. Ačkoliv lidé po tisících umírali, vláda nijak nespěchala s pomocí. A když ta přišla ze zahraničí, byla rozkradena nebo rozprodána zkorumpovanou státní byrokracií.

Znechucení Záhirem narůstalo. Vycházelo především ze dvou zdrojů.

Prvním byli stoupenci levicových idejí, zejména v armádě a státní správě. Nezanedbatelná část armádních důstojníků a intelektuálů studovala v Sovětském svazu nebo k němu vzhlížela s obdivem. Afghánskou monarchii vinila ze zaostalosti země a udržování sociální nespravedlnosti.

Druhou skupinou, zcela odlišnou a levičákům nepřátelskou, byli islamisté. Ti naopak královi vyčítali, že Afghánistán se dostatečně neřídí islámským právním řádem šaría. Vadil jim prodej alkoholu, nezahalené ženy, spolupráce s nemuslimskými zeměmi a ze strany krále nedostatečné zdůrazňování islámské identity jak panovnického dvora, tak celé země.

Oba tábory spolu sváděly obrazně i doslova bitvy například na půdě Kábulské univerzity. Ta měla sice na přelomu šedesátých a sedmdesátých let dost daleko k masivním protestům a intelektuálnímu kvasu, které ovládly kampusy jako byly pařížská Sorbonna nebo Svobodná univerzita v západním Berlíně, ale zatýkání levicových a islamistických studentů a jejich vzájemné potyčky vzdáleně připomínaly atmosféru západoevropských univerzit v „revolučním“ roce 1968.

Kdoví. Možná že kdyby si Záhir dobře rozmyslel jeden ze svých kroků, třeba by nebyl žádný komunistický převrat, žádná sovětská invaze a žádný Taliban s Al-Káidou a možná by seděl na trůně až do loňského roku (právě v době, kdy jsem začal psát tuto knihu, třiadvadesátiletý monarcha v polovině července 2007 zemřel).

PALÁCOVÉ INTRIKY

V politice žádné kdyby neplatí, a na to, vzít zpět některá rozhodnutí, už většinou nebývá čas. Záhír se v roce 1964 rozhodl, že prosadí nový zákon, kterým zakáže členům královské rodiny vykonávat vrcholné politické funkce. Pomstil se tak bývalému premiérovi a svému bratranci Muhammadu Daúdovi, kterého se tímto způsobem hodlal zbavit. Zhrzený bratranec křivdu a urážku spolkl doufaje, že čas odplaty ještě přijde. Ale nepředbíhejme.

Mocenský a osobní spor uvnitř královské rodiny každopádně výrazně zasáhl do dějin země. Premiér chtěl totiž za podpory svého bratra a ministra zahraničí Naíma i dalších členů rodiny odsunout krále do ceremoniální funkce a mít hlavní slovo.

Záhír byl dlouho po svém nástupu na trůn spíše jen figurínou ve výkladní skříni. O nejdůležitějších otázkách rozhodovalo společně pět lidí: vedle krále jeho tři strýcové a jeho matka. Scházeli se pravidelně na společné večeři a tato rodinná konkláve přijímala zásadní rozhodnutí. Něco podobného už Záhír v pokročilejším věku nehodlal tolerovat.

Daúd byl v mnohém odlišný než jeho vládnoucí příbuzný. Malý tlouštítk, který nosil velké brýle s masivními obroučkami, byl ministerským předsedou od roku 1953. A toužil být reformátorem. Vzhlédl se v příkladech vůdců, kteří chtěli muslimské země, jimž vládli, radikálně zmodernizovat. V tureckém Mustafaovi Kemalovi Atatürkovi a v iránském šáhovi Rezovi Pahlavím. Do formátu Atatürka, který připoutal Turecko k Evropě, ale Daúdovi hodně scházelo a iránský šáh nebyl zrovna šťastným příkladem k následování. Jeho modernizační kroky provázely tvrdé represe proti kritikům a odpůrcům, které vyústily až v šáhovo svržení v roce 1979.

Přestože Daúd nebyl komunista ani velký obdivovatel Sovětského svazu, prosazoval jako předseda vlády zpočátku spolupráci hlavně s velkým severním sousedem.

SBLÍŽENÍ PO SMRTI STALINA

Námľuvy Kábulu a Moskvy začaly po smrti Stalina. V roce 1954 začali Sověti stavět v Afghánistánu pekárny a sila na obilí. Nikita Chruščov jako